

*В. О. Шведун,
д. держ. упр., професор, завідувач кафедри економіки та публічного управління,
Національний аерокосмічний університет "Харківський авіаційний інститут"
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-5170-4222>
О. І. Гуроров,
д. е. н., професор,
провідний науковий співробітник відділу геоінформаційних технологій,
менеджменту та економічних досліджень,
Інститут кліматично орієнтованого сільського господарства
ORCID ID: <http://orcid.org/0000-0003-0688-9413>*

DOI: 10.32702/2306-6814.2026.5.309

ДЕРЖАВНЕ УПРАВЛІННЯ У СФЕРІ ЕКОЛОГІЧНОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ ДО ТА ПІД ЧАС ПОВНОМАСШТАБНОГО РОСІЙСЬКОГО ВТОРГНЕННЯ: СТАТИСТИКО-АНАЛІТИЧНИЙ ОГЛЯД

V. Shvedun,
Doctor of Science in Public Administration, Full Professor, Head of the Department of Economics
and Public Administration, National Aerospace University "Kharkiv Aviation Institute"
O. Gutorov,
Doctor of Economic Sciences, Full Professor, Leading Researcher, Department of Geoinformation Technologies,
Management and Economic Research, Institute of Climate-Oriented Agriculture

PUBLIC ADMINISTRATION IN THE FIELD OF ENVIRONMENTAL SECURITY OF UKRAINE
BEFORE AND DURING THE FULL-SCALE RUSSIAN INVASION: STATISTICAL AND
ANALYTICAL REVIEW

У статті здійснено статистико-аналітичного огляду поточних викликів та перспектив розвитку державного управління у сфері екологічної безпеки України до та під час повномасштабного російського вторгнення. Зокрема, проаналізовано структуру ринку екологічних послуг України; визначено ключові проблеми застосування адміністративно-економічних методів державного регулювання природокористування в Україні в період до повномасштабного російського вторгнення; виокремлено специфічні риси негативного впливу бойових дій на екосистему України; обґрунтовано стратегічні пріоритети та принципи реалізації державної політики у сфері екологічної безпеки.

Показано, що в Україні діє кілька методологій розрахунку збитків та шкоди довкіллю. Негативний вплив на земельні ресурси, як середовище існування геобіонтів, оцінюється згідно з методиками визначення величини шкоди, завданої забрудненням і засміченням земельних ресурсів, погіршенням стану земель, а також порушенням режиму, норм і правил використання земель.

Підкреслено, що наразі великого значення набуває процес документування завданої ворогом шкоди та її довгострокового впливу на навколишнє середовище. Водночас це стає ключовим питанням при оцінці суми репарацій, які вимагатимуть від держави-агресора після закінчення бойових дій. Проте повністю оцінити та прорахувати остаточні збитки, завдані довіллю загальною та його окремим компонентам, зокрема біорізноманіттю, внаслідок російської агресії, можна буде лише після завершення бойових дій. Комплексна оцінка вимагатиме проведення моніторингових досліджень, у тому числі стосовно динаміки популяцій живих організмів.

Зазначено, що науковою новизною проведеного дослідження є пропозиція щодо стратегії переходу від традиційно інерційного варіанта регулювання екологічної безпеки до запобіжної компенсаційного варіанту, що забезпечуватиметься, з одного боку, за рахунок грамотної політики щодо охорони навколишнього природного середовища та природокористування, з іншого — шляхом мінімізації ризиків виникнення техногенних аварій та викидів, спричинених бойовими діями.

The paper carries out a statistical and analytical review of the current challenges and development prospects of public administration in the field of environmental security of Ukraine before and during the full-scale Russian invasion. In particular, the structure of the environmental services market of Ukraine is analyzed; the key problems of applying of administrative and economic methods of state regulation of nature management in Ukraine in the period before the full-scale Russian invasion are identified; the features of the negative impact of hostilities on the ecosystem of Ukraine are singled out; the strategic priorities and principles of implementation of state policy in the field of environmental security are substantiated.

It is shown that there are several methodologies in Ukraine for calculating of losses and damage to the environment. The negative impact on land resources, as the habitat of geobionts, is assessed according to the methods of determining of the amount of damage caused by pollution and clogging of land resources, deterioration of the state of land, as well as violation of the regime, norms and rules for the use of land.

It is emphasized that the process of documenting of the damage caused by the enemy and its long-term impact on the environment is now of great importance. At the same time, this becomes a key issue in assessing of the amount of reparations that will be demanded from the aggressor state after the end of hostilities. However, it will be possible to fully assess and calculate the final damage caused to the environment as a whole and its individual components, in particular biodiversity, as a result of Russian aggression, only after the end of hostilities. A comprehensive assessment will require monitoring studies, including the dynamics of populations of living organisms.

It is specified that the scientific novelty of the paper is suggestion concerning the strategy of transition from the traditionally inertial option of environmental security regulation to the preemptively compensatory option will be provided, on the one hand, due to a competent policy on environmental protection and environmental management, on the other hand — by minimizing the risks of accidents and emissions caused by hostilities.

Ключові слова: державне управління, екологічна безпека, статистико-аналітичний огляд, повномасштабне російське вторгнення, екологічне законодавство.

Key words: public administration, environmental security, statistical and analytical review, full-scale Russian invasion, environmental legislation.

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ У ЗАГАЛЬНОМУ ВИГЛЯДІ ТА ЇЇ ЗВ'ЯЗОК ІЗ ВАЖЛИВИМИ НАУКОВИМИ ЧИ ПРАКТИЧНИМИ ЗАВДАННЯМИ

Повномасштабне вторгнення 24 лютого 2022 р. російських військ у нашу країну спричинило масове руйнування інфраструктури населених пунктів та завдало значної шкоди її економіці та природному середовищу країни в цілому. Активних бойових дій зазнали Київсь-

ка, Чернігівська, Сумська, Харківська, Луганська, Донецька, Запорізька, Херсонська та Миколаївська області. Від бойових дій постраждали практично всі кліматичні зони України, було знищено сотні гектарів різноманітних і рідкісних біогеоценозів. Серед інших наслідків війни, які, на жаль, часто недостатньо оцінені, — довгострокові наслідки військових дій для навколишнього середовища та масштабне порушення екосистем [5; 8; 16]. Очевидно, реальні масштаби шкоди,

завданої екосистемі, можна буде оцінити лише після повного завершення окупації наших територій. У зв'язку з цим постає необхідність аналізу й оцінки заходів в межах державного управління у сфері екологічної безпеки України до та під час повномасштабного російського вторгнення. Вищезазначене обумовлює актуальність обраної теми дослідження.

АНАЛІЗ ОСТАННІХ ДОСЛІДЖЕНЬ І ПУБЛІКАЦІЙ

Питання державного управління в екологічній сфері розглядалися численними вітчизняними і закордонними вченими і практиками, серед яких слід згадати таких, як: О. Власенко, А. Єсауленко, Є. Жадан, С. Кошова, І. Личенко, Г. Мечліс, Т. Хенсон, Н. Шевченко та ін. [2; 6; 7; 11; 20].

Переважно зазначені автори підіймають у своїх наукових напрацюваннях питання, пов'язані з правовими механізмами формування та реалізації державної екологічної політики, а також забезпечення екологічної безпеки. Проте аналіз наукової літератури із зазначеного напрямку підтверджує недостатню розвиненість стратегічних підходів до модернізації процесів державного управління у сфері екологічної безпеки.

ФОРМУЛЮВАННЯ ЦІЛЕЙ СТАТТІ (ПОСТАНОВКА ЗАВДАННЯ)

Метою роботи є здійснення статистико-аналітичного огляду поточних викликів та перспектив розвитку державного управління у сфері екологічної безпеки України до та під час повномасштабного російського вторгнення.

Для досягнення поставленої мети в роботі пропонується поставити та вирішити такі завдання:

- проаналізувати структуру ринку екологічних послуг України;
- визначити ключові проблеми застосування адміністративно-економічних методів державного регулювання природокористування в Україні в період до повномасштабного російського вторгнення;
- виокремити специфічні риси негативного впливу бойових дій на екосистему України;
- обґрунтувати стратегічні пріоритети та принципи реалізації державної політики у сфері екологічної безпеки.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ ДОСЛІДЖЕННЯ

До структури ринку екологічних послуг на території України входять: екологічна інформація, еколого-економічне ліцензування та акредитація, екологічна сертифікація, освоєння екологічно чистої технології, послуги з оцінки та компенсації екологічної шкоди, автоматизована система оцінки впливу на стан навколишнього природного середовища, екологічне страхування, правове обслуговування, сервісне обслуговування у сфері природних територій та об'єктів, що підлягають особливій охороні [2; 7].

Як провідну складову екологічної безпеки України слід розглядати діючу систему планування та фінансування охорони навколишнього природного середовища та природокористування, безпосередньо пов'язану з чинними нормами екологічного права.

В Україні діє кілька методологій розрахунку збитків та шкоди довкіллю. Негативний вплив на земельні ресурси, як середовище існування геобіонтів, оцінюється згідно з методиками визначення величини шкоди, завданої забрудненням і засміченням земельних ресурсів, погіршенням стану земель, а також порушенням режиму, норм і правил використання земель.

Вплив на водні ресурси, які є середовищем проживання гідробіонтів, оцінюється згідно з Методикою розрахунку розміру відшкодування збитків, завданих державі внаслідок порушення законодавства про охорону та раціональне використання водних ресурсів [1, с. 246]. Він також базується на методології визначення шкоди від забруднення нафтою.

Також встановлено тарифи для обчислення розміру відшкодування шкоди, завданої незаконним добуванням або знищенням цінних видів водних біоресурсів.

Щодо видів рослинного світу, то затверджено тарифи для обчислення шкоди, заподіяної лісам. Слід зазначити, що тарифи на обчислення шкоди, заподіяної біогеоценозам Слід при цьому зазначити, що, враховуючи активні обстріли енергосистеми України, кількість незаконних вирубок лісу, на жаль, зростає.

Для територій та об'єктів природно-заповідного фонду затверджено тарифи для обчислення шкоди, заподіяної порушенням законодавства про природно-заповідний фонд. До них належать збитки, завдані внаслідок:

- незаконної порубки або пошкодження дерев;
- пошкодження або знищення квітників і газонів;
- незаконного знищення або збору дикорослих трав'янистих рослин тощо;
- незаконного добування або знищення видів тваринного світу;
- пошкодження карстових об'єктів спелеологічного, геологічного і гідрологічного призначення;
- проїзду транспорту, проліту і посадки повітряних суден;
- самовільного використання землі, зняття ґрунтового покриву, засмічення та забруднення територій;
- пошкодження або руйнування водовідвідних каналів, систем дренажного і протиерозійного призначення, доріг та інших об'єктів.

Що стосується видів тваринного світу, то на сьогодні немає ані методик, ані тарифів для підрахунку розміру шкоди, завданої тваринному світу на територіях, які не мають природоохоронного статусу, внаслідок військової агресії. Слід також відзначити негативний вплив бойових дій на період розмноження диких тварин і нерест риби.

Аналіз сформованого екологічного законодавства України, що складається з двох підсистем — природно-ресурсної та природоохоронної, — дозволяє констатувати таке. Чинне законодавство сьогодні ще недостатньо адаптоване до соціальних та економічних реалій, що якісно змінилися. Найважливіша складова національної безпеки країни — екологічна безпека — поки що не має необхідної правової основи.

Водночас в період до повномасштабного російського вторгнення правове врегулювання низки сфер природоохоронної діяльності наразі було неефективним, оскільки відсутні підзаконні акти та механізми їх

реалізації. Найчастіше з боку суб'єктів законодавчої ініціативи спостерігається недотримання екологічних пріоритетів. Повсюдно, починаючи з місцевих органів влади й закінчуючи державною владою, порушується законодавчі вимоги щодо обов'язкового проведення державної екологічної експертизи. Функції між органами державної влади та органами місцевого самоврядування, до компетенції яких належить охорона та використання природних ресурсів, у повному обсязі не розподілені [2; 6].

Багаторічний досвід застосування адміністративно-економічних методів державного регулювання природокористування свідчить про їхню слабку орієнтацію на створення дієвих стимулів застосування ресурсозберігаючих і природозахисних технологій; існуючі економічні механізми, зокрема екологічне оподаткування, зрештою не забезпечують належним чином платності природокористування [15, с. 180].

Україна є великою аграрною країною, більшу частину економіки якої становлять виробництво та експорт сільськогосподарської продукції. Вона належить до країн із великою площею ріллі. Сільськогосподарські угіддя займають 70,5 % загальної площі країни, з них 57 % складають орні землі, а в окремих регіонах їх обсяг сягає 86 %. Водночас Україна відноситься до країн з дефіцитом водних ресурсів (поверхневих і підземних вод, придатних для використання в народному господарстві України), входить до числа європейських країн з найбільшим дефіцитом води.

Оцінка шкоди, завданої екосистемі України, тісно пов'язана з особливостями кожного окремого регіону, який зазнав бойових дій. Тут слід зазначити, що перед початком війни деякі екологічні проблеми цих регіонів не були належним чином вирішені. Загальновідомо, що регіони з розвиненою промисловістю протягом тривалого часу надзвичайно сильно навантажували навколишнє середовище, роблячи його надзвичайно вразливим. Наприклад, якщо площі, масово розорані під посіви, роками страждали від нераціонального господарювання, військові дії на їхній території стануть поштовхом до повної непридатності для сільськогосподарського використання. Якщо завод хімічної промисловості десятки років отруював певні міста чи райони через застарілі очисні споруди, то обстріл такого заводу призведе до техногенної катастрофи, яка миттєво знищить

і так сильно постраждалі біогеоценози. Подібну ситуацію можна легко порівняти з організмом, який виснажується після тривалої боротьби з хворобою і, нарешті, піддається масовому зараженню новим вірусом замість належного лікування.

Одним із найважчих віддалених наслідків для екосистем вважається хімічне зараження місць використання великої кількості боєприпасів. Техногенні катастрофи, спричинені бомбардуванням та обстрілами підприємств та об'єктів критичної інфраструктури нашої країни, також завдають значної шкоди навколишньому середовищу. Крім того, використання державою-агресором ракет великої дальності також створює техногенні катастрофи на всій території України, зокрема найбільш вразливими стають промислово розвинені регіони з концентрацією енергетичних, гірничодобувних, переробних, хімічних та інших промислових об'єктів [5; 16].

Бойові дії, що тривають в Україні, завдали значної шкоди нашим полям для оранки та інших механізованих робіт, а також спричинили тривале хімічне та біологічне забруднення родючих ґрунтів. Тисячі випущених снарядів, підірваної та спаленої військової техніки, покинутої на полях і плантаціях, залишатимуться масовим і небезпечним джерелом забруднення наших ґрунтів і підземних вод залізом, алюмінієм, міддю та іншими важкими металами та їх сполуками протягом сотень років [16; 17].

Важливо визначити діапазон основних джерел забруднення, які мають довгостроковий вплив на навколишнє середовище, перш ніж зосередитися на аналізі впливу військової діяльності на кожен елемент екосистеми, такий як повітря, водні ресурси та ґрунти.

1. Вплив військової діяльності на повітря. Військова діяльність, яка спричинила пожежі на промислових та інфраструктурних об'єктах, на рівні житлового сектору та природних екосистем, викиди легких сполук у результаті пошкодження промислових об'єктів, призвела до викидів великої кількості парникових газів й інших забруднюючих речовин в повітря. За попередніми оцінками Міністерства захисту довкілля та природних ресурсів України, через збільшення споживання паливно-мастильних матеріалів військовою технікою за перші 150 днів масштабного російського вторгнення в атмосферу потрапило майже 4 млн т вуглекислого газу. Це дає підстави стверджувати, що бойові дії впливають як глобальний, так і на місцевий клімат, але наразі важко передбачити масштаби цих змін [4; 19].

Україна підтримує цілі Європейського Союзу, які лежать в основі політики щодо зміни клімату, і тому ратифікувала Паризьку кліматичну угоду у 2016 р. Метою кліматичної політики України є скорочення викидів парникових газів на 65 % до 2030 р. та досягнення кліматичної нейтральності не пізніше 2060 р. [5; 13].

За офіційними даними ЗСУ, оприлюдненими Міністерством захисту довкілля та природних ресурсів України [12], тільки станом на 12.10.2022 р. було зафіксовано викиди забруднюючих речовин в атмосферне повітря (рис. 1).

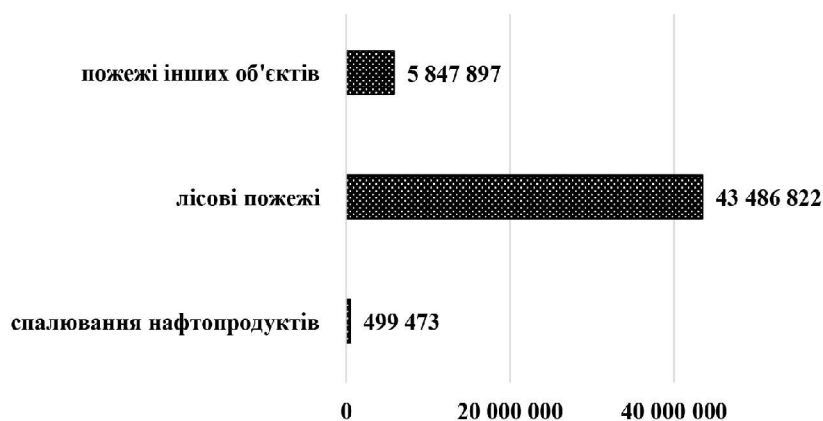

Рис. 1. Обсяги викидів забруднюючих речовин в атмосферне повітря України станом на 12 жовтня 2022 р., т

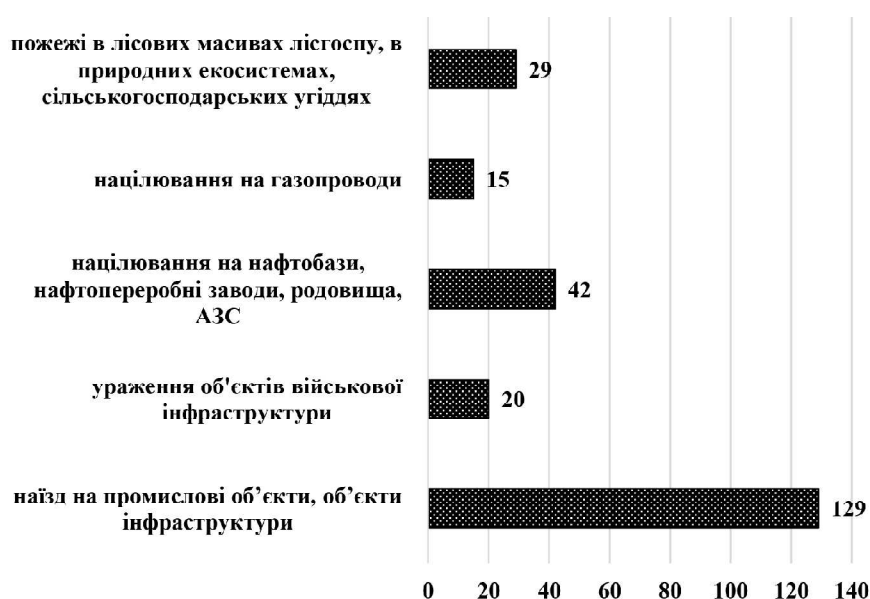

Рис. 2. Кількість зареєстрованих фактів, що вплинули на стан атмосферного повітря протягом лютого-липня 2022 р.

За даними Державної екологічної інспекції України [4], наведеними в її звітах, протягом лютого-липня 2022 р. зареєстровано факти, що вплинули на стан атмосферного повітря (рис. 2).

Відомо, що обстрілам піддалися наступні промислові об'єкти: теплові електростанції, виробничо-складські приміщення підприємств різних галузей промисловості та масштабів виробництва тощо. Деякі факти пов'язані з пошкодженими резервуарами, де знаходилися небезпечні леткі речовини. У квітні 2022 р. в Рубіжному Луганської області було влучено в цистерну з азотною кислотою; у травні 2022 р. регулярним обстрілам піддавалася територія ПАТ "Севєродонецький Азот", яке виробляло добрива та азотні сполуки в Луганській області; у червні 2022 р. внаслідок обстрілу постраждали щонайменше два цехи цього ж підприємства, один з них — цех з виробництва аміаку [12; 16; 17].

Через ворожі обстріли на виробництвах і складах регулярно виникають пожежі, що призводить до викиду великої кількості горючих продуктів в атмосферу. Небезпека таких пожеж пов'язана з тим, що продукти та матеріали різного походження часто зберігаються на складах, створюючи сприятливі умови для утворення хімічного "коктейлю", що впливає на навколишнє середовище у масштабах, які важко оцінити.

Внаслідок обстрілів об'єктів енергетичної інфраструктури, окрім викидів в атмосферу, пов'язаних із заподіянням прямих збитків таким підприємствам, відбулися аварійні та планові відключення електроенергії для підприємств та громадян. Тому для забезпечення виробничих процесів та надання різнохарактерних послуг у даний час широко використовуються генератори різної потужності, які працюють на бензині або дизельному паливі. Водночас для опалення будинків у приватному секторі збільшилося використання у твердопаливних котлах деревини та пелет, відомих як джерела продуктів згоряння в повітрі [4; 19].

Пожежі у природних екосистемах, спричинені обстрілами, також можуть мати довгостроковий ефект, оскільки їх неможливо загасити протягом тривалого періоду часу. Хоча наразі складно оцінити фактичні обсяги та структуру викидів у повітря внаслідок військових дій, але можна констатувати, що російська агресія прямо та опосередковано негативно впливає на стан атмосфери. За таких умов особливу увагу слід приділити роботі автоматизованих систем моніторингу атмосферного повітря на різних рівнях, включаючи державні, комунальні та громадські мережі. Дані з цих систем мають використовуватися для документування екологічних злочинів, спричинених російською агресією [1, с. 245]. Враховуючи значний ризик техногенних аварій, спричинених війною, та ймовірність застосування агресором хімічної зброї, також необхідно розширити перелік речовин, що вимірюються, та забезпечити прилади для вимірювання гамма-випромінювання.

2. Вплив військових дій на стан водних ресурсів України. Водні ресурси належать до національного надбання кожної країни і є природною основою їх розвитку. Вони забезпечують усі сфери життя і господарської діяльності людини, визначають можливість для розвитку промисловості та сільського господарства, сприяють розміщенню населених пунктів, підтримують рекреаційні та оздоровчі заклади.

Поверхневі прісні водойми України займають площу 21,1 тис. км², або 4 % території країни (близько 603,7 тис. км²). Це річки, озера, водосховища, ставки, канали тощо. Враховуючи різні типи природно-кліматичних умов регіонів України, проблему водопостачання зазвичай вирішують шляхом територіально-сезонного перерозподілу водних ресурсів. Значну роль у забезпеченні маловодних районів водними ресурсами відіграють великі державні магістральні канали комплексного призначення, які щорічно забезпечують близько 3 млрд м³ води [4; 16].

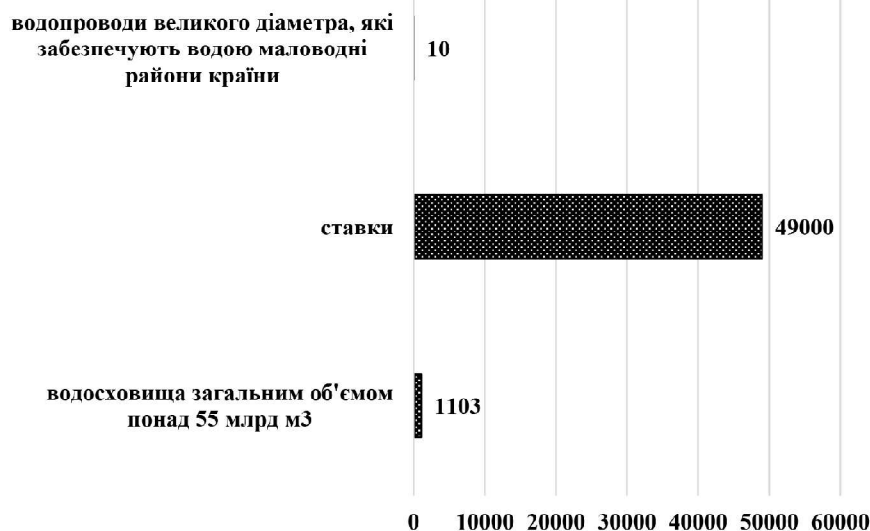

Рис. 3. Кількість водних об'єктів, побудованих в Україні у довоєнний час

Так, протягом довоєнного періоду було побудовано наступні водні об'єкти (рис. 3).

Проведення військових дій на значній території України означає, що її водним ресурсам, особливо в її південних регіонах з низькою водозабезпеченістю, і в її східних регіонах з великим промисловим навантаженням на водні ресурси, буде завдано значної шкоди [13, с. 98].

До наслідків бойових дій, які можуть спричинити екологічну катастрофу у сфері водних ресурсів України, можна віднести три ключові чинники [19]:

- вихід з ладу споруд, що очищують міські стічні води;
- порушення процесу водопостачання підприємств та населення у великих населених пунктах;
- пряме механічне та хімічне забруднення і підземних вод і водойм внаслідок бойових дій.

3. Вплив військових дій на земельні ресурси України. Сільськогосподарські землі є найціннішим ресурсом країни, який забезпечує основні потреби суспільства. Вони займають найбільшу частину українських земель — приблизно 70 % усіх наявних земельних ресурсів (40378,2 тис. га) [8, с. 33]. Однією з основних біогеоценотичних функцій вважається функція життєвого простору. У найактивніші дні по позиціях військових на українських землях випустили близько 50 тис. різних снарядів. Мільйони кілограмів металу — залишки боеприпасів та знищеної й покинутої техніки перенасичують наші ґрунти сполуками заліза, що надовго пригнічує ріст рослин та життєдіяльність ґрунтових організмів. Іншим фактором, що впливає на родючість ґрунту, є його ущільнення важкою технікою, вибухами, а також використання родючого шару ущільненого ґрунту при будівництві траншей. Таке ущільнення ґрунтів завжди супроводжується процесами замулення та заболочування і, як наслідок, — втратою їх родючості.

Людські втрати завжди є наслідком активної бойової діяльності. Якщо розглядати проблему з біологічної точки зору, масові поховання або просто покинуті людські тіла — це завжди велика кількість органічного матеріалу, який при розкладанні виділяє багато отруйних речовин. Процес розкладання мертвих тіл також

може викликати спалах захворювань, збудники яких зберігалися в тілах протягом життя.

Крім того, тварини масово гинуть внаслідок бойових дій. Що стосується сільськогосподарських тварин, то, як повідомляється, вони гинуть під час масового обстрілу ферм.

4. Вплив військових дій на природні екосистеми України. Українські природні екосистеми зазнали прямого та опосередкованого впливу військових дій. Враховуючи специфіку цього впливу, у різних ситуаціях пошкодження зазнавали як екосистеми, так і окремі їх компоненти, представлені ґрунтом, акваторією, насадженнями тощо).

За міжнародним правом масове знищення рослинного чи тваринного світу, отруєння атмосфери або водних ресурсів, а також вчинення інших дій, що можуть спричинити екологічну катастрофу, визначається поняттям "екоцид". Особливо тяжкою формою екоциду є воєнний екоцид — порушення екосистем середовища проживання людини в результаті бойових дій, спрямованих на досягнення воєнної і політичної мети [20, с. 729—736].

У зв'язку з цим великого значення набуває процес документування завданої ворогом шкоди та її довгострокового впливу на навколишнє середовище. Водночас це стає ключовим питанням при оцінці суми репарацій, які виключимуть від держави-агресора після закінчення бойових дій.

Проте повністю оцінити та прорахувати остаточні збитки, завдані довік загалом та його окремим компонентам, зокрема біорізноманіттю, внаслідок російської агресії, можна буде лише після завершення бойових дій. Комплексна оцінка вимагатиме проведення моніторингових досліджень, у тому числі стосовно динаміки популяцій живих організмів.

Звісно ж, навіть методологічно слід використовувати інший підхід, а саме: основним принципом проведення державної політики у сфері екологічної безпеки має стати запобігання, попередження небезпеки, пов'язаної з виникненням шкідливих для людини наслідків через її господарську діяльність та військові дії. Це означає перехід від традиційно інерційного варіанта регулювання

екологічної безпеки до запобіжно компенсаційного варіанту.

Така стратегія забезпечуватиметься, з одного боку, за рахунок грамотної політики щодо охорони навколишнього природного середовища та природокористування, з іншого — шляхом мінімізації ризиків виникнення техногенних аварій та викидів, спричинених бойовими діями.

ВИСНОВКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ПОДАЛЬШИХ РОЗВІДОК У ДАНОМУ НАПРЯМІ

Таким чином, в результаті проведення дослідження було отримано такі результати.

1. Зазначено, що до структури ринку екологічних послуг на території України входять: екологічна інформація, еколого-економічне ліцензування та акредитація, екологічна сертифікація, освоєння екологічно чистої технології, послуги з оцінки та компенсації екологічної шкоди, автоматизована система оцінки впливу на стан навколишнього природного середовища, екологічне страхування, правове обслуговування, сервісне обслуговування у сфері природних територій та об'єктів, що підлягають особливій охороні.

2. Визначено, що чинне законодавство сьогодні ще недостатньо адаптоване до соціальних та економічних реалій, що якісно змінилися. Найважливіша складова національної безпеки країни — екологічна безпека — поки що не має необхідної правової основи. Водночас в період до повномасштабного російського вторгнення правове врегулювання низки сфер природоохоронної діяльності було неефективним, оскільки відсутні підзаконні акти та механізми їх реалізації. Підкреслено, що Україна підтримує цілі Європейського Союзу, які лежать в основі політики щодо зміни клімату, і тому ратифікувала Паризьку кліматичну угоду у 2016 р. Метою кліматичної політики України є скорочення викидів парникових газів на 65 % до 2030 р. та досягнення кліматичної нейтральності не пізніше 2060 р.

3. Показано, що оцінка шкоди, завданої екосистемі України, тісно пов'язана з особливостями кожного окремого регіону, який зазнав бойових дій. Тут слід зазначити, що перед початком війни деякі екологічні проблеми цих регіонів не були належним чином вирішені.

4. Запропоновано основним принципом проведення державної політики у сфері екологічної безпеки вважати запобігання, попередження небезпеки, пов'язаної з виникненням шкідливих для людини наслідків через її господарську діяльність. Це означає перехід від традиційно інерційного варіанта регулювання екологічної безпеки до запобіжно компенсаційного варіанту.

Література:

1. Борисюк С. Л. Організація системи комплексного моніторингу глобальних кліматичних змін та розробка методики ранжування загроз від глобальних кліматичних змін за їх пріоритетністю. Збірник наукових праць Харківського університету Повітряних сил. 2012. Вип. 4. С. 245—248.

2. Власенко О., Шевченко Н. Екологічне право та державне управління в Україні. Харків: Право, 2020. 184 с.

3. Герич М. С., Синявська О. О. Математична статистика: навч. посіб. Ужгород: ДВНЗ "УжНУ". 2021. 146 с.

4. Державна екологічна інспекція України. URL: dei.gov.ua (дата звернення: 17/02/2026).

5. Екологічні наслідки війни Росії проти України. Державна установа "Інститут всесвітньої історії НАН України". URL: <https://ivinas.gov.ua/viina-rf-proty-ukrainy/ekologichni-naslidky-viiny-rosii-proty-ukrainy.html> (дата звернення: 17/02/2026).

6. Єсауленко А. М., Кошова С. П. Державне управління в екологічній сфері: правовий аспект. Інвестиції: практика та досвід. 2021. № 15. С. 114—119.

7. Жадан Є. В. Адміністративно-правовий механізм забезпечення цілей сталого розвитку у сфері охорони довкілля на регіональному рівні в Україні: сучасний стан та структура. Юридичний науковий електронний журнал. 2023. № 6. С. 683—685.

8. Ігнацевич С. П. Закордонний досвід функціонування еколого-економічного механізму регулювання рівня забруднення сільськогосподарських земель. Збалансоване природокористування. 2017. № 3. С. 30—35.

9. Краснова М. В. Компенсація шкоди за екологічним законодавством України (теоретико-правові аспекти): монографія. Київ: ВПЦ "Київський університет", 2008. 223 с.

10. Кушнір Ю. В. Перспективи впровадження системи екологічного аудиту на промислових підприємствах. Науковий вісник НЛГУ. 2005. Вип. 15.7. С. 251—254.

11. Личенко І., Марич Х. Екологічна безпека в Україні: адміністративно-правове забезпечення. Науковий журнал Львівської політехніки. 2022. № 9 (2). С. 96—103.

12. Міністерство захисту довкілля та природних ресурсів України. URL: <https://mepr.gov.ua/> (дата звернення: 17/02/2026).

13. Міщенко Л. В. Екологічні наслідки військової діяльності та можливі шляхи їх подолання. Науковий вісник НГУ. 2010. № 1. С. 96—100.

14. Національна екологічна політика / Міністерство захисту довкілля та природних ресурсів України. URL: <https://mepr.gov.ua/topics/ogoloshennya/zvity/natsionalna-ekologichna-polityka-zvity/> (дата звернення: 17/02/2026).

15. Обиденнова Т. С. Державне регулювання економічних механізмів збалансованого природокористування. Державне управління у сфері цивільного захисту: наука, освіта, практика: матеріали Всеукр. наук.-практ. конф. Харків: Вид-во НУЦЗУ, 2016. С. 179—181.

16. Природа та війна: як військоове вторгнення Росії впливає на довкілля України. Екодія. URL: <https://ecoaction.org.ua/pryroda-ta-vijna.html> (дата звернення: 17/02/2026).

17. Природа та війна: як російська агресія вплинула на довкілля. Слово і діло. Аналітичний портал. 11.08.2022 р. URL: <https://www.slovoidilo.ua/2022/11/08/infografika/suspilstvo/pryroda-ta-vijna-yak-rosijska-ahresiya-vplynula-dovkillya>

18. Сергієнко, Л. В., Дзюбенко, О. М., & Ожго, С. В. (2019). Державна екологічна політика України та правовий механізм її формування і реалізації. Економіка, управління та адміністрування, 3(89), 191—200.

19. Environmental consequences of Russian war in Ukraine. URL: <https://cleanair.org.ua/wp-content/uploads/2023/03/cleanair.org.ua-environmental-consequences-of-russian-war-in-ukraine-war-damages-en-version.pdf> (дата звернення: 17/02/2026).

20. Machlis G. E., Hanson T. Warfare Ecology. BioScience. 2008. Vol. 58 (8). P. 729—736.

References

1. Borysiuk, S. L. (2012), "Organization of the system of complex monitoring of global climate changes and development of the methodology of ranking threats from global climate changes by their priority", Zbirnyk naukovykh prats Kharkivskoho universytetu Povitrianykh syl vol. 4, pp. 245—248.

2. Vlasenko, O. & Shevchenko, N. (2020), Ekologichne pravo ta derzhavne upravlinnia v Ukraini [Environmental law and state administration in Ukraine], Pravo, Kharkiv, Ukraine.

3. Herych, M. S. & Syniavska, O. O. (2021), Matematychna statystyka: navch. posib. [Mathematical statistics: tutorial]. DVNZ "UzhNU", Uzhgorod, Ukraine.

4. State Environmental Inspectorate of Ukraine (2026), available at: dei.gov.ua (Accessed 17 Feb 2026).

5. Institute of World History of the National Academy of Sciences of Ukraine (2026), "Environmental consequences of Russia's war against Ukraine", available at: <https://ivinas.gov.ua/viina-rf-proty-ukrainy/ekologichni-naslidky-viiny-rosii-proty-ukrainy.html> (Accessed 17 Feb 2026).

6. Yesaulenko, A. M. & Koshova, S. P. (2021), "Public administration in the environmental sphere: legal aspect", Investytsii: praktyka ta dosvid, vol. 15, pp. 114—119.

7. Zhadan, Ye. V. (2023), "Administrative and legal mechanism for ensuring the goals of sustainable development in the field of environmental protection at the regional level in Ukraine: current state and structure", Yurydychnyi naukovyi elektronnyi zhurnal, vol. 6, pp. 683—685.

8. Ihnatsevych, S. P. (2017), "Foreign experience of the functioning of the ecological and economic mechanism for regulating the level of pollution of agricultural lands", Zbalansovane pryrodokorystuvannia, vol. 3, pp. 30—35.

9. Krasnova, M. V. (2008), Kompensatsiia shkody za ekologichnym zakonodavstvom Ukrainy (teoretyko-pravovi aspekty): monohrafiia [Compensation for damage under the environmental legislation of Ukraine (theoretical and legal aspects): monograph], VPTs "Kyivskiy universytet", Kyiv, Ukraine.

10. Kushnir, Yu. V. (2005), "Prospects for the introduction of an environmental audit system at industrial enterprises", Naukovyi visnyk NLHU, vol. 15.7, pp. 251—254.

11. Lychenko, I. & Marych, Kh. (2022), "Environmental security in Ukraine: administrative and legal support", Naukovyi zhurnal Lvivskoi politekhniki, vol. 9 (2), pp. 96—103.

12. Ministry of Environmental Protection and Natural Resources of Ukraine (2026), available at: <https://mepr.gov.ua/> (Accessed 17 Feb 2026).

13. Mishchenko, L. V. (2010), Ecological consequences of military activity and possible ways to overcome them", Naukovyi visnyk NHU, vol. 1, pp. 96—100.

14. Ministry of Environmental Protection and Natural Resources of Ukraine (2026), "National environmental policy", available at: <https://mepr.gov.ua/topics/ogoloshennya/zvity/natsionalna-ekologichna-polityka-zvity/> (Accessed: 17 Feb 2026).

15. Obydiennova, T. S. (2016), "State regulation of economic mechanisms of balanced nature management", Derzhavne upravlinnia u sferi tsyvilnoho zakhystu: nauka, osvita, praktyka: materiali Vseukr. nauk.-prakt. konf. [State administration in the field of civil protection: science, education, practice: materials of the All-Ukrainian scientific-practical conference.], Vyd-vo NUTS-ZU, Kharkiv, Ukraine, pp. 179—181.

16. Ecoaction (2026), "Nature and war: how Russia's military invasion affects the environment of Ukraine", available at: <https://ecoaction.org.ua/pryroda-ta-vijna.html> (Accessed: 17 Feb 2026).

17. Slovo i Dilo. Analitichnii potral (2022), "Nature and war: how Russian aggression affected the environment", available at: www.slovovidlo.ua (Accessed: 17 Feb 2026).

18. Serhiienko, L. V., Dziubenko, O. M. & Ozhho, S. V. (2019), "State environmental policy of Ukraine and the legal mechanism of its formation and implementation", Ekonomika, upravlinnia ta administruvannia, vol. 3 (89), pp. 191—200.

19. Angurets, O., Khazan, P., Kolesnikova, K., Kushch, M., Cernochova, M. and Havranek, M. (2023), "Environmental consequences of Russian war in Ukraine", available at: <https://cleanair.org.ua/wp-content/uploads/2023/03/cleanair.org.ua-environmental-consequences-of-russian-war-in-ukraine-war-damages-en-version.pdf> (Accessed: 17/02/2026).

20. Machlis, G. E. & Hanson, T. (2008), "Warfare Ecology. BioScience", vol. 58 (8), pp. 729—736.

Отримано редакцією журналу / Received: 17.02.26

Профцензовано / Revised: 25.02.26

Схвалено до друку / Accepted: 10.03.26

<https://nayka.com.ua>

Електронне фахове видання

ДЕРЖАВНЕ УПРАВЛІННЯ
удосконалення та розвиток

Виходить 12 разів на рік

включено до переліку наукових фахових видань України
з питань **ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ**
(Категорія «Б»)

Наказ Міністерства освіти і науки України
від 28.12.2019 №1643

Спеціальність 281

e-mail: economy_2008@ukr.net

 viber: +38 050 3820663